

Mihail Udriou

Procedură penală. Partea generală

Ediția 3

- revizuită și adăugită -



Editura C.H. Beck
București 2016



Cuprins

Abrevieri.....	XV
Capitolul I. Considerații introductive.....	1
Capitolul II. Principiile fundamentale ale procesului penal	4
Secțiunea 1. Principiul legalității procesului penal	5
Secțiunea a 2-a. Principiul separării funcțiilor judiciare	7
§1. Funcțiile judiciare	7
§2. Efectele separației funcțiilor judiciare.....	10
Secțiunea a 3-a. Presumpția de nevinovăție.....	13
§1. Presumpția de nevinovăție – garanție procedurală (preponderent de probă).....	14
§2. Presumpția de nevinovăție – drept subiectiv.....	22
Secțiunea a 4-a. Principiul aflării adevărului	27
Secțiunea a 5-a. <i>Ne bis in idem</i>	30
Secțiunea a 6-a. Principiul oficialității procesului penal.....	33
Secțiunea a 7-a. Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal	36
§1. Garanții procedurale ale dreptului la un proces echitabil.....	36
§2. Noțiunea de termen rezonabil	37
§3. Criterii de apreciere a termenului rezonabil al procedurilor	38
Secțiunea a 8-a. Garantarea dreptului la libertate și siguranță	40
Secțiunea a 9-a. Garantarea dreptului de apărare.....	44
Secțiunea a 10-a. Respectarea demnității umane	47
Secțiunea a 11-a. Respectarea vieții private.....	50
Secțiunea a 12-a. Desfășurarea procedurilor penale în limba română. Dreptul la asistență gratuită din partea unui interpret	52
Capitolul III. Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal.....	58
Secțiunea 1. Considerații generale referitoare la noțiunea de acțiune în justiție....	58
Secțiunea a 2-a. Noțiunea de acțiune penală și acțiune civilă. Temeiul și obiectul acestora.....	59
Secțiunea a 3-a. Raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă exercitate în procesul penal.....	60
Secțiunea a 4-a. Trăsăturile acțiunii penale și ale acțiunii civile	62
Secțiunea a 5-a. Subiecții acțiunii penale.....	63
§1. Subiecții activi ai acțiunii penale	63
§2. Persoana vătămată.....	67
§3. Subiecții pasivi ai acțiunii penale.....	71
Secțiunea a 6-a. Subiecții acțiunii civile	82
§1. Subiecții activi ai acțiunii civile.....	82
§2. Subiecții pasivi ai acțiunii civile	93

Secțiunea a 7-a. Punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale	104
§1. Considerații generale.....	104
§2. Punerea în mișcare a acțiunii penale	104
§3. Exercițarea acțiunii penale	108
§4. Cazurile care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale	108
§5. Continuarea procesului penal la cererea suspectului sau inculpatului.....	131
Secțiunea a 8-a. Exercițarea acțiunii civile	133
§1. Dreptul de opțiune al persoanei prejudiciate prin săvârșirea unei infracțiuni	133
§2. Condiții pentru exercițarea acțiunii civile în procesul penal	135
§3. Repararea prejudiciului produs prin infracțiune în procesul penal	139
§4. Exercițarea acțiunii civile la instanța civilă.....	153
§5. Cazuri speciale de exercițare a acțiunii civile la instanța civilă	155
§6. Soluții cu privire la acțiunea civilă exercițată în procesul penal	157
Capitolul IV. Competența	163
Secțiunea 1. Noțiuni, feluri	163
Secțiunea a 2-a. Competența funcțională.....	165
§1. Competența funcțională a organelor de urmărire penală.....	165
§2. Competența funcțională a instanțelor judecătorești.....	165
§3. Competența funcțională a instanțelor militare.....	166
§4. Competența funcțională a judecătorului de drepturi și libertăți	166
§5. Competența funcțională a judecătorului de cameră preliminară	167
Secțiunea a 3-a. Competența materială	167
§1. Competența materială a organelor de cercetare penală	168
§2. Competența materială a Ministerului Public	168
§3. Competența materială a instanțelor judecătorești.....	170
Secțiunea a 4-a. Competența personală.....	174
§1. Competența personală a organelor de urmărire penală	176
§2. Competența personală a instanțelor judecătorești	177
Secțiunea a 5-a. Competența teritorială	180
§1. Competența teritorială a organelor judiciare cu privire la infracțiunile săvârșite pe teritoriul României	181
§2. Competența teritorială a organelor judiciare cu privire la infracțiunile săvârșite în străinătate.....	183
§3. Competența teritorială a judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară	184
Secțiunea a 6-a. Prorogarea de competență.....	185
§1. Cauzele de reunire.....	185
§2. Chestiunile prealabile.....	189
§3. Schimbarea calificării faptei	192
§4. Schimbarea încadrării juridice a faptei.....	192
§5. Disjungerea	193
Secțiunea a 7-a. Verificarea competenței de către organele judiciare.....	194
Secțiunea a 8-a. Excepția de necompetență	194

Secțiunea a 9-a. Declinarea de competență.....	196
Secțiunea a 10-a. Conflictul de competență.....	197
§1. Soluționarea conflictului de competență în faza de judecată	199
§2. Rezolvarea conflictului de competență în faza de urmărire penală.....	200
§3. Soluționarea conflictului de competență între judecătorii de drepturi și libertăți, respectiv și cei de cameră preliminară.....	201
Capitolul V. Incompatibilitatea	202
Secțiunea 1. Incompatibilitatea judecătorului	202
§1. Cazuri de incompatibilitate a judecătorului	202
§2. Aspecte procedurale	213
Secțiunea a 2-a. Incompatibilitatea procurorului	217
§1. Cazuri de incompatibilitate a procurorului.....	217
§2. Aspecte procedurale	218
Secțiunea a 3-a. Incompatibilitatea organului de cercetare penală	219
§1. Cazuri de incompatibilitate a organului de cercetare penală.....	219
§2. Aspecte procedurale	220
Secțiunea a 4-a. Incompatibilitatea magistratului-asistent sau a grefierului de ședință.....	221
§1. Cazuri de incompatibilitate a magistratului-asistent sau a grefierului de ședință	221
§2. Aspecte procedurale	221
Secțiunea a 5-a. Incompatibilitatea expertului	222
§1. Cazuri de incompatibilitate a expertului	222
§2. Aspecte procedurale	223
Capitolul VI. Strămutarea	225
Secțiunea 1. Noțiune	225
Secțiunea a 2-a. Cazuri	226
Secțiunea a 3-a. Aspecte procedurale	226
§1. Formularea cererii de strămutare	226
§2. Procedura de informare	227
§3. Soluționarea cererii de strămutare.....	227
§4. Efecte subsecvente admiterii cererii de strămutare	229
§5. Strămutarea în procedura de cameră preliminară.....	229
Secțiunea a 4-a. Desemnarea altei instanțe pentru judecarea cauzei.....	230
Secțiunea a 5-a. Trimiterea cauzei la un alt parchet.....	231
Capitolul VII. Probele, mijloacele de probă și procedeele probatorii.....	234
Secțiunea 1. Noțiuni.....	234
Secțiunea a 2-a. Obiectul probei	236
§1. Faptele sau împrejurările care trebuie dovedite	237
§2. Faptele sau împrejurările care pot fi dovedite.....	238
§3. Faptele sau împrejurările care nu trebuie dovedite	238
§4. Faptele sau împrejurările care nu pot fi dovedite	239
Secțiunea a 3-a. Clasificarea probelor.....	240
Secțiunea a 4-a. Administrarea probelor	242

§1. Noțiuni	242
§2. Sarcina probei (<i>onus probandi</i>).....	246
§3. Procedura de administrare a probelor.....	252
§4. Consultarea dosarului.....	254
§5. Principiile legalității și loialității administrării probelor	258
Secțiunea a 5-a. Aprecierea probelor	271
Secțiunea a 6-a. Declarația suspectului sau a inculpatului.....	283
§1. Noțiune.....	283
§2. Dreptul de a păstra tăcerea și privilegiul împotriva autoincriminării, garanții fundamentale ale suspectului sau inculpatului.....	284
§3. Procedura obținerii declarațiilor suspectului sau inculpatului și valoarea probantă a acestora.....	298
Secțiunea a 7-a. Declarația persoanei vătămate	307
§1. Noțiune.....	307
§2. Procedura obținerii declarațiilor persoanei vătămate și valoarea probantă a acestora.....	307
§3. Standarde europene în materia audierii victimelor infracțiunilor.....	314
Secțiunea a 8-a. Declarația părții civile și părții responsabile civilmente	321
§1. Noțiune.....	321
§2. Procedura obținerii declarațiilor părții civile și părții responsabile civilmente și valoarea probantă a acestora.....	321
Secțiunea a 9-a. Protecția persoanei vătămate și a părții civile.....	324
Secțiunea a 10-a. Declarația martorului	326
§1. Noțiune.....	326
§2. Procedura obținerii declarațiilor martorului și valoarea probantă a acestora.....	328
§3. Protecția martorilor	338
Secțiunea a 11-a. Confruntarea	345
Secțiunea a 12-a. Înscrierile	346
Secțiunea a 13-a. Mijloacele materiale de probă	347
Secțiunea a 14-a. Identificarea persoanelor și a obiectelor	349
§1. Identificarea persoanelor	349
§2. Identificarea obiectelor.....	350
§3. Pluralitatea de identificări	350
§4. Alte identificări	351
Secțiunea a 15-a. Ridicarea de obiecte și înscrieri	351
Secțiunea a 16-a. Percheziția	354
§1. Percheziția corporală.....	354
§2. Percheziția unui vehicul	358
§3. Percheziția domiciliară.....	360
§4. Percheziția informatică.....	372
Secțiunea a 17-a. Metode speciale de supraveghere sau cercetare.....	379
§1. Supravegherea tehnică	382
§2. Reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale	405
§3. Utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor	411

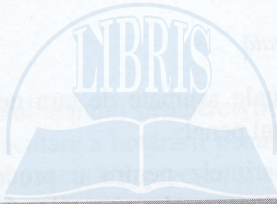
§4. Participarea autorizată la anumite activități	421
§5. Livrarea supravegheată	424
§6. Obținerea datelor de trafic și de localizare prelucrate de către furnizorii de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului	427
§7. Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare	430
§8. Obținerea de date privind situația financiară a unei persoane	440
§9. Conservarea datelor informatice	444
§10. Fotografiera și amprentarea suspectului, inculpatului sau a altor persoane	447
§11. Fotografii	450
§12. Cercetarea la fața locului	450
§13. Reconstituirea	452
§14. Constatarea	454
§15. Expertiza	457
§16. Expertiza toxicologică	473
§17. Examinarea fizică	473
§18. Expertiza genetică judiciară	480
§19. Autopsia medico-legală	484
§20. Examinarea medico-legală a persoanei	489
§21. Martorii asistenți	490
§22. Comisia rogatorie	491
§23. Delegarea	493
Capitolul VIII. Măsuri preventive și alte măsuri procesuale penale	495
Secțiunea 1. Noțiuni	495
Secțiunea a 2-a. Reținerea	496
§1. Luarea măsurii reținerii	497
§2. Plângerea împotriva ordonanței organului de cercetare penală sau a procurorului prin care se dispune măsura reținerii	506
§3. Revocarea măsurii reținerii	507
§4. Înlocuirea măsurii reținerii cu măsura controlului judiciar sau a controlului judiciar pe cauțiune	507
§5. Încetarea de drept a măsurii reținerii	507
Secțiunea a 3-a. Arestarea preventivă	508
§1. Luarea măsurii arestării preventive	508
§2. Prelungirea măsurii arestării preventive în cursul urmăririi penale	551
§3. Verificarea legalității și temeiniciei stării de arest în camera preliminară	563
§4. Verificarea legalității și temeiniciei stării de arest în cursul judecății	569
§5. Termenul rezonabil al arestării preventive	579
§6. Revocarea sau înlocuirea măsurii arestării preventive	585
§7. Încetarea de drept a măsurii arestării preventive	591
Secțiunea a 4-a. Arestul la domiciliu	596
§1. Luarea măsurii arestului la domiciliu	597
§2. Prelungirea măsurii arestului la domiciliu în cursul urmăririi penale	621

§3. Verificarea legalității și temeiniciei arestului la domiciliu în camera preliminară	627
§4. Verificarea legalității și temeiniciei arestului la domiciliu în cursul judecății.....	631
§5. Revocarea sau înlocuirea măsurii arestului la domiciliu.....	635
§6. Încetarea de drept a măsurii arestului la domiciliu.....	640
Secțiunea a 5-a. Controlul judiciar.....	644
§1. Noțiune.....	644
§2. Luarea măsurii controlului judiciar	644
§3. Prelungirea controlului judiciar în cursul urmăririi penale	661
§4. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar în camera preliminară	663
§5. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar în cursul judecății	666
§6. Modificarea obligațiilor impuse inițial.....	667
§7. Încuviințarea depășirii temporare a limitei teritoriale fixate de organul judiciar	669
§8. Revocarea măsurii controlului judiciar. Înlocuirea măsurii controlului judiciar cu o altă măsură preventivă	670
§9. Încetarea de drept a măsurii controlului judiciar.....	677
Secțiunea a 6-a. Controlul judiciar pe cauțiune	679
§1. Noțiune.....	679
§2. Luarea măsurii controlului judiciar pe cauțiune.....	679
§3. Prelungirea controlului judiciar pe cauțiune în cursul urmăririi penale	699
§4. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar pe cauțiune în camera preliminară	701
§5. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar pe cauțiune în cursul judecății.....	704
§6. Modificarea obligațiilor impuse inițial.....	706
§7. Încuviințarea depășirii limitei teritoriale fixate de organul judiciar	708
§8. Revocarea măsurii controlului judiciar pe cauțiune. Înlocuirea măsurii controlului judiciar pe cauțiune cu o altă măsură preventivă.....	709
§9. Încetarea de drept a măsurii controlului judiciar pe cauțiune	710
Secțiunea a 7-a. Măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice	713
§1. Noțiune. Categori de măsuri preventive aplicabile persoanei juridice	713
§2. Condiții	714
§3. Aspecte procedurale	715
Secțiunea a 8-a. Măsurile de ocrotire.....	718
Secțiunea a 9-a. Internarea medicală provizorie	719
§1. Noțiune.....	719
§2. Luarea măsurii internării medicale provizorii în cursul urmăririi penale sau al fazei de cameră preliminară.....	721
§3. Confirmarea măsurii internării medicale provizorii luate în cursul urmăririi penale în cazul dispunerii unei soluții de netrimitere în judecată	725



§4. Luarea măsurii internării medicale după dispunerea unei soluții de netrimiteră în judecată.....	727
§5. Luarea măsurii internării medicale provizorii în cursul judecății	730
§6. Punerea în executare a măsurii internării medicale provizorii	731
§7. Ridicarea măsurii internării medicale provizorii.....	731
Secțiunea a 10-a. Obligarea provizorie la tratament medical.....	733
§1. Noțiuni.....	733
§2. Luarea măsurii obligării provizorii la tratament medical în cursul urmăririi penale sau al fazei de cameră preliminară	733
§3. Confirmarea măsurii obligării provizorii la tratament medical luate în cursul urmăririi penale în cazul dispunerii unei soluții de netrimiteră în judecată.....	735
§4. Luarea măsurii obligării provizorii la tratament medical după dispunerea unei soluții de netrimiteră în judecată.....	738
§5. Luarea măsurii obligării provizorii la tratament medical în cursul judecății	741
§6. Punerea în executare a măsurii obligării provizorii la tratament medical.....	741
§7. Ridicarea măsurii obligării provizorii la tratament medical.....	743
Secțiunea a 11-a. Internarea nevoluntară în vederea efectuării expertizei medico-legale psihiatrice	744
§1. Noțiuni.....	744
§2. Condiții	745
§3. Durata.....	747
§4. Aspecte procedurale.....	747
Secțiunea a 12-a. Măsurile asigurătorii.....	753
§1. Condiții pentru dispunerea luării măsurilor asigurătorii	753
§2. Modalitatea de aducere la îndeplinire a măsurii asigurătorii	768
§3. Contestarea măsurilor asigurătorii	770
§4. Măsurile procesuale în legătură cu măsurile asigurătorii.....	775
Secțiunea a 13-a. Cazuri speciale de valorificare a bunurilor mobile sechestrare	776
§1. Condiții necesare pentru a se dispune valorificarea	776
§2. Dispunerea valorificării bunurilor mobile în cursul urmăririi penale	777
§3. Dispunerea valorificării a bunurilor mobile în cursul judecății.....	778
§4. Procedura de valorificare a bunurilor mobile sechestrare	778
§5. Contestarea modului de valorificare a bunurilor mobile sechestrare.....	779
Secțiunea a 14-a. Restituirea lucrurilor.....	779
Secțiunea a 15-a. Restabilirea situației anterioare.....	781
Capitolul IX. Modalități de exercitare a dreptului la apărare.	
Asistența juridică. Reprezentarea.....	782
Secțiunea 1. Asistența juridică	782
§1. Asistența juridică a suspectului sau inculpatului.....	786
§2. Asistența juridică a persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente.....	794

§3. Apărarea prin propria persoană.....	796
§4. Exercițarea dreptului la apărare	798
Secțiunea a 2-a. Reprezentarea	802
Secțiunea a 3-a. Substituitul procesual	805
Capitolul X. Actele procesuale și procedurale comune	806
Secțiunea 1. Actul procesual.....	806
Secțiunea a 2-a. Actul procedural	807
Secțiunea a 3-a. Citarea.....	807
§1. Noțiune. Conținut.....	807
§2. Locul de citare.....	810
§3. Înmânarea citației.....	813
Secțiunea a 4-a. Comunicarea actelor procedurale	817
Secțiunea a 5-a. Înștiințarea	817
Secțiunea a 6-a. Mandatul de aducere.....	817
Secțiunea a 7-a. Termenele	825
§1. Categoriile.....	825
§2. Act considerat ca fiind făcut în termen	828
§3. Luarea în cunoștință a termenului de judecată	829
Secțiunea a 8-a. Sancțiunile procesual penale.....	830
§1. Amenda judiciară	830
§2. Inadmisibilitatea.....	831
§3. Decăderea.....	831
§4. Nulitatea	832
§5. Excluderea probelor nelegal sau neloial administrate	839
Secțiunea a 9-a. Cheltuielile judiciare.....	846
§1. Cheltuielile judiciare avansate de stat (cheltuielile de procedură).....	847
§2. Cheltuielile judiciare avansate de persoana vătămată sau de partea civilă (cheltuielile de judecată).....	850
§3. Cheltuielile judiciare avansate de inculpat sau de partea responsabilă civilmente.....	850
Secțiunea a 10-a. Modificarea și îndreptarea actelor procedurale	850
GRILE	853
RĂSPUNSURI GRILE.....	869
Bibliografie generală	871



Capitolul I Considerații introductive

Intrat în vigoare în ianuarie 1969, vechiul Cod de procedură penală a trebuit inițial să facă față rigorilor procesului penal ale statului totalitar, pentru ca ulterior, cu multiple modificări, să fie adaptat exigențelor unui stat democratic. Ratificarea în 1994 a Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (în continuare Convenția europeană) a condus la aplicarea directă în cadrul procesului penal a standardelor europene de protecție, constatându-se numeroase situații în care normele de procedură penală române se aflau într-o vădită contradicție cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Modificările legislative survenite în ultimele două decenii au acoperit în parte lipsurile unei legislații din ce în ce mai decuplată de preocupările existente la nivel european în privința garanțiilor procedurale și, în general, a reformei procedurilor penale, nefiind apte să restructureze logica procesului penal în scopul asigurării fiabilității procedurilor. Mai mult decât atât, unele instituții au devenit aproape ilizibile pentru justițiabili datorită numărului mare de modificări (articole cu extrem de mulți indici, de pildă art. 160^{2a} C.proc.pen. 1969), vechiul Cod transformându-se într-un instrument extrem de tehnic destinat preponderent specialiștilor.

În acest context, noul Cod de procedură penală (în continuare NCPP) adoptat prin Legea nr. 135/2010 (M.Of. nr. 486 din 15 iulie 2010) a avut în vedere crearea unui cadru legislativ clar, previzibil și accesibil tuturor participanților la efectuarea actului de justiție penală. Totodată, legiuitorul s-a preocupat de așezarea procesului penal pe pilonii unor noi principii care, alături de cele clasice, să contribuie la o mai bună înfăptuire a justiției penale cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Această structură reprezintă nucleul dur al reglementării desfășurării unui nou model de proces penal în cadrul căruia să fie constatate la timp, în mod complet și fără echivoc, faptele care constituie infracțiuni, astfel încât nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii.

Încă din tezele prealabile ale NCPP s-a subliniat că obiectivele noului Cod sunt:

1. crearea unui cadru legislativ în care procesul penal să fie mai rapid și mai eficient, prin urmare, în mod semnificativ mai puțin costisitor;
2. protecția unitară a drepturilor omului și a libertăților garantate de Constituție și de actele normative internaționale;
3. armonizarea soluțiilor derivate din NCPP cu dispozițiile legilor speciale procesual penale;
4. armonizarea conceptuală cu prevederile NCP, o atenție deosebită fiind acordată noii definiții a faptei care constituie infracțiune;

5. reglementarea adecvată a obligațiilor internaționale asumate de țara noastră privind actele normative din domeniul dreptului procesual penal;

6. stabilirea unui echilibru corespunzător între cerințele pentru o procedură penală eficientă, protejarea drepturilor procedurale elementare, dar și a celor fundamentale ale omului pentru participanții la procesul penal și respectarea unitară a principiilor care privesc desfășurarea echitabilă a procesului penal.

Așadar, elaborarea noii codificări a urmărit, *pe de o parte*, asigurarea eficienței procesului penal și definirea limitelor puterilor coercitive ale statului, iar, *pe de altă parte*, garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal, astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte.

Această viziune se fundamentează atât pe doctrina națională sau europeană și pe dezvoltările jurisprudențiale ale instanțelor europene, cât și pe analizele psihologice empirice ale lui *Tom R. Tyler*, care leagă respectarea de către public a legii de existența și funcționarea unui sistem de garanții procedurale în cadrul procesului penal¹.

Noul model de proces penal

- *procesul penal* este activitatea desfășurată de organele judiciare, cu participarea părților, precum și a altor persoane (martori, experți, interpreți etc.), în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel încât orice persoană care a comis o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală;

- nu există echivalență între noțiunea de *proces penal* și cea de *procedură penală*; procedura penală este o noțiune mai largă decât procesul penal, incluzând și orice alte proceduri penale; deopotrivă, noțiunea de *proces penal* este diferită de cea de *cauză penală*, aceasta din urmă vizând obiectul procesului penal (fapta și încadrarea juridică a acesteia, precum și persoana acuzată);

- potrivit NCPP, *procesul penal are patru faze procesuale*: urmărirea penală, camera preliminară, judecata și punerea în executare a hotărârilor judecătorești;

- fiecare fază procesuală are una sau mai multe subdiviziuni denumite *etape procesuale*; astfel, *faza urmăririi penale are trei etape procesuale*: etapa de investigare a faptei (odată cu începerea urmăririi penale până la continuarea efectuării urmăririi penale față de suspect/punerea în mișcare a acțiunii penale), cea de investigare a persoanei (după continuarea efectuării urmăririi penale față de suspect/punerea în mișcare a acțiunii penale) și rezolvarea cauzei de către procuror; *faza camerei preliminare are două etape procesuale*: judecata în camera preliminară, precum și soluționarea contestației formulate împotriva încheierii judecătorului de cameră preliminară; *faza judecării are două etape procesuale*: judecata în primă instanță și judecata în apel (singura cale ordinară de atac integral devolutivă cu privire la

¹ T.R. Tyler, *Why People Obey the Law*, Yale University Press, New Haven, 1990, p. 174.

obiectul acțiunii penale/civile); **faza executării are două etape procesuale**: punerea în executare a hotărârii penale și, dacă este cazul, modificări ce ar putea interveni în cursul executării, precum și soluționarea contestației (cale ordinară de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărârilor pronunțate în legătură cu executarea);

- scopul procesului penal reprezintă finalitatea urmărită prin desfășurarea procesului penal; scopul procesului penal nu mai este reglementat în art. 1 NCPP, ci în art. 8 NCPP care prevede că procesul penal trebuie să se desfășoare cu respectarea tuturor garanțiilor procesuale ale dreptului la un proces echitabil astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil;

- componentele scopului procesului penal sunt:

(i) constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni;

- se dă astfel efect atât principiului operativității, cât și respectării dreptului la un proces echitabil într-un termen rezonabil.

(ii) respectarea principiului aflării adevărului cu asigurarea garanțiilor procesuale privind dreptul la apărare și egalitatea armelor.

- valorile sociale protejate în cadrul procesului penal sunt enumerate cu titlu de principiu în alin. (2) al art. 1 NCPP ce se referă la scopul normelor de procedură penală respectiv: garantarea drepturilor părților și ale celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.



Capitolul II

Principiile fundamentale ale procesului penal

SUMAR: Principiile fundamentale ale procesului penal reprezintă regulile generale aplicabile în tot cursul procesului penal, în vederea asigurării fiabilității procesului și atingerii scopului acestuia. Principiile fundamentale reprezintă structura procesului penal pe care, și în funcție de care, sunt construite celelalte reguli procedurale.

În acest capitol vor fi analizate principiile fundamentale prevăzute explicit de NCPP: legalitatea procesului penal, separarea funcțiilor judiciare, prezumția de nevinovăție, aflarea adevărului, *ne bis in idem*, obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale, caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal, dreptul la libertate și siguranță, dreptul la apărare, respectarea demnității umane și a vieții private, limba oficială și dreptul la interpret.

NCPP stipulează următoarele categorii de principii fundamentale:

a) *principii care garantează preeminența dreptului* (legalitatea procesului penal, separarea funcțiilor judiciare, aflarea adevărului, *ne bis in idem*);

b) *principii referitoare la protecția persoanelor implicate în procedurile penale* (respectarea demnității umane și a vieții private, limba oficială și dreptul la interpret, prezumția de nevinovăție, dreptul la libertate și siguranță);

c) *principii referitoare la calitatea procesului penal și la regimul acțiunii penale* (caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal, dreptul la apărare, obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale).

- principiile procesului penal se află într-o legătură indisolubilă unele cu altele. Principiul legalității constituie un principiu cadru din care decurg celelalte. Aflarea adevărului se află, de asemenea, în legătură cu toatele celelalte principii;

- prin sistemul de principii instituit de NCPP ar trebui, pe de o parte, să se realizeze o *coerență verticală* a procesului penal (prin raportare la structurile instituționale implicate în procesul penal și la fazele și etapele procesuale ale acestuia), iar pe de altă parte, *coerența orizontală* a acestuia (prin raportare la drepturile și obligațiile procesuale ale participanților la proces); din păcate, una dintre carențele noii codificări, generată de modificările succesive ale acestuia prin LPANCPP sau prin O.U.G. nr. 3/2014 ori prin O.U.G. nr. 18/2016, o constituie fisurile logice în conceperea unor instituții procesuale care afectează coerența și caracterul armonios al procedurilor.

Secțiunea 1. Principiul legalității procesului penal

- legalitatea procesului penal este principiul fundamental potrivit căruia, desfășurarea întregului proces penal (atât în cursul urmăririi, cât și al camerei preliminară sau al judecării, ori al fazei de executare¹), precum și a altor proceduri penale [procedura de reabilitare judecătorească (art. 527-537 NCPP), procedura de reparare a pagubei pricinuite de condamnarea sau arestarea pe nedrept (art. 538-542 NCPP) sau procedura referitoare la înlocuirea ori reconstituirea unor înscrisuri (art. 543-547 NCPP)], are loc potrivit dispozițiilor prevăzute de lege; pe de o parte, trebuie să existe o lege previzibilă și accesibilă², conformă standardelor constituționale și de protecție a drepturilor omului, care să prevadă regulile procedurale, iar, pe de altă parte, este necesar ca actele și probele în procesul penal să fie efectuate potrivit legii;

- reprezintă o consacrare a principiului *nullum iudicium sine lege*, precum și a principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică în scopul asigurării unei garanții efective pentru a preveni arbitrariul în materie de urmărire penală, condamnare sau aplicare a pedepsei³;

- în activitatea legislativă principiul legalității impune legiuitorului, pe de o parte, obligația de a prevedea într-o lege organică sau ordonanță de urgență regulile procedurale (*lex scripta*), precum și de a redacta textul în mod clar și previzibil, pentru ca orice persoană să își dea seama care activități procesuale realizate de organele judiciare intră sub influența legii (*lex certa*); în acest sens, preluând jurisprudența Curții Europene, Curtea Constituțională „pune, în mod esențial, accentul pe respectarea exigențelor de calitate a legislației interne, legislație care, pentru a fi compatibilă cu principiul preeminenței dreptului, trebuie să îndeplinească cerințele de accesibilitate (normele care guvernează materia interceptării comunicațiilor trebuie reglementate la nivel de lege), claritate (normele trebuie să aibă o redactare fluentă și inteligibilă, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce, într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie), precizie și previzibilitate (*lex certa*, norma

¹ Principiul legalității fazei de executare este stipulat și de art. 1 din Legea nr. 254/2013, respectiv de art. 4 din Legea nr. 253/2013.

² Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că *legea* trebuie să fie, în primul rând, accesibilă în mod adecvat. Accesibilitatea legii are în vedere posibilitatea persoanei de a cunoaște conținutul dispozițiilor legale (de pildă, cetățeanul să dispună de informații suficiente, în circumstanțele cauzei, cu privire la existența și conținutul normelor juridice aplicabile într-un caz determinat). În al doilea rând, legea trebuie să fie previzibilă, adică să fie redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanța de specialitate – să își corecteze conduita (CEDO, hotărârea din 22 noiembrie 1995, în cauza *S.W. c. Marii Britanii*, par. 34-36). Întinderea noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de conținutul prevederii legale despre care este vorba, de domeniul de aplicare al acesteia, precum și de numărul și calitatea destinatarilor (CEDO, hotărârea din 28 martie 1990, în cauza *Groppera Radio AG ș.a. c. Elveției*, par. 68). Toate hotărârile Curții Europene la care facem referire în această lucrare sunt disponibile online (www.echr.coe.int).

³ A se vedea CEDO, hotărârea din 22 noiembrie 1995, în cauza *S.W. c. Marii Britanii*, par. 34.

3.6. Competența materială a judecătorului de cameră preliminară

- competența materială a judecătorului de cameră preliminară se determină prin raportare la competența materială a instanței din care face parte, potrivit regulilor descrise mai sus.

Secțiunea a 4-a. Competența personală

- calitatea personală a **suspectului sau inculpatului** care determină competența personală trebuie să existe **la momentul consumării/epuizării infracțiunii** (de pildă, calitatea de ministru, deputat, senator etc.); NCPP sau legile speciale nu stabilesc reguli de competență personală în funcție de calitatea persoanei vătămate, părții civile sau responsabile civilmente;

- când competența este determinată de calitatea suspectului sau inculpatului, **pierderea calității după săvârșirea infracțiunii nu determină modificarea competenței personale a instanței/parchetului dacă:**

a) **fapta are legătură cu atribuțiile de serviciu ale suspectului/inculpatului, ori**

b) **dacă s-a dat citire actului de sesizare a instanței [art. 48 alin. (1) NCPP].**

- se remarcă astfel că, spre deosebire de vechiul Cod, potrivit NCPP, în ipoteza în care pierderea calității are loc după citirea actului de sesizare, dar înainte de pronunțarea unei hotărâri în primă instanță, competența se va stabili potrivit regulilor de la competența personală, chiar dacă fapta nu are legătură cu atribuțiile de serviciu ale suspectului sau inculpatului;

- când infracțiunea de care este acuzat inculpatul ce și-a pierdut calitatea personală după comiterea faptei nu are legătură cu atribuțiile de serviciu ale acestuia (de pildă, o infracțiune de evaziune fiscală și spălare de bani comisă de un deputat în cadrul activităților liber profesionale pe care le desfășoară și care nu au legătură cu mandatul parlamentar din care acesta a demisionat după comiterea faptei) și nu s-a dat citire actului de sesizare, instanța sesizată în considerarea calității personale va trebui să își decline competența în favoarea altei instanțe stabilite potrivit dispozițiilor de la competența materială;

- atunci când **dobândirea calității are loc după săvârșirea infracțiunii**, stabilirea competenței nu se va realiza potrivit dispozițiilor din materia competenței personale, ci potrivit regulilor de la competența materială; **excepție** face dobândirea, după săvârșirea infracțiunii, a unei calități care determină competența personală a Înaltei Curți de Casație și Justiție, caz în care competența nu se va mai stabili potrivit regulilor de la competența materială, ci după regulile competenței personale (din momentul dobândirii calității personale, efectuarea urmăririi penale este numai în competența Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar judecata numai în competența Înaltei Curți de Casație și Justiție).



Competența de soluționare a propunerii de arestare preventivă îi revine Înaltei Curți de Casație și Justiție în cazul în care inculpatul avea la data săvârșirii faptei calitatea de procuror la D.I.I.C.O.T. din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar fapta are legătură cu urmărirea penale efectuată de către inculpat în dosare ale acestei structuri specializate, chiar dacă, după săvârșirea faptei, inculpatul nu mai are calitatea de procuror la D.I.I.C.O.T., ci calitatea de procuror la parchetul de pe lângă judecătoria (*I.C.C.J., secția penală, încheierea penală nr. 3625 din 19 noiembrie 2013, www.scj.ro*).



Dobândirea calității de deputat în cursul judecării recursului declarat împotriva sentinței pronunțate de judecătoria în primă instanță nu determină schimbarea competenței de soluționare a căii de atac, întrucât C.proc.pen. 1969 stabilește competența după calitatea persoanei Înaltei Curți de Casație și Justiție numai pentru judecata în primă instanță. Înalta Curte de Casație și Justiție nu are competența de a judeca recursurile împotriva sentințelor pronunțate de judecătoria în primă instanță, iar dispozițiile C.proc.pen. 1969 sunt incidente numai în cazul judecării în primă instanță, iar nu și în cazul judecării în căile de atac (*I.C.C.J., secția penală, decizia nr. 3076 din 10 octombrie 2013, www.scj.ro*).



Instanța investită inițial cu soluționarea cauzei – Tribunalul Militar Teritorial București – a reținut că, în cauză, toți inculpații trimiși în judecată aveau calitatea de militari activi la data săvârșirii faptelor, dar că unii dintre aceștia au pierdut această calitate până la momentul sesizării instanței prin rechizitoriu. În acest sens, s-a făcut referire la situația inculpatului sg. maj. (r) B.M., căruia i-a încetat calitatea de militar activ înainte de sesizarea instanței, R.P. care făcea parte dintr-o altă structură militară decât inculpații și A.I. care a fost trecut în rezervă anterior sesizării instanței, precum și la alte persoane pentru care s-a apreciat că au devenit personal civil între momentul săvârșirii faptelor și cel al trimiterii lor în judecată prin rechizitoriu. Astfel, motivarea instanței militare are în vedere împrejurarea că instanța competentă după calitatea persoanei își menține competența de soluționare a cauzei atunci când inculpatul a pierdut calitatea cerută de lege pentru a fi judecat de o altă instanță decât cea comună, doar în măsura în care infracțiunile care formează obiectul sesizării instanței au fost săvârșite în legătură cu îndatoririle de serviciu. Analizând actele și lucrările dosarului Înalta Curte de Casație și Justiție reține că activitatea desfășurată de inculpații care au pierdut calitatea până la momentul sesizării instanței nu poate fi disociată de atribuțiile lor de serviciu, chiar dacă unii dintre inculpați nu aveau calitatea de membri ai comisiilor de concurs. Faptele comise de aceștia nu puteau fi realizate decât în virtutea atribuțiilor ce le reveneau și care îi puneau în contact cu inculpații despre care se reține că aveau asemenea competențe și pe care i-au determinat să modifice rezultatele concursurilor, în sensul de a promova candidați care nu obținuseră note pentru a fi declarați admiși în detrimentul unor candidați merituoși care au fost depunctați și declarați respinși. Faptul că unii dintre inculpați au falsificat documentele de concurs ale unor candidați și le-au introdus în dosarele personale ale acestora, iar alți inculpați au făcut intervenții pe lângă membrii comisiei de examinare pentru

favorizarea unora dintre candidații cu care se aflau în relații de familie sau personale, aderând astfel la o grupare infracțională deja constituită, reprezintă fapte comise în legătură cu atribuțiile de serviciu ale acestor inculpați, chiar dacă niciunul dintre ei nu era membru al comisiei de examinare sau nu avea atribuții legate de desfășurarea concursului pentru ocuparea locurilor de ofițeri sau subofițeri în cadrul Inspectoratului pentru Situații de Urgență și chiar dacă nu erau abilitați să supravegheze desfășurarea probelor de admitere, să evalueze rezultatele obținute sau să le facă publice. Aderarea la o grupare infracțională nu este posibilă decât în contextul existenței unor relații profesionale ori personale dintre inculpați, aceștia fiind colegi de serviciu în cadrul aceleiași structuri. În acest mod se pot cunoaște între ei, se pot informa reciproc în legătură cu datele concrete privind organizarea concursului, baremele ce trebuie atinse la probele de aptitudini fizice, grilele de răspuns la examenele teoretice. Pentru considerentele arătate, competența de soluționare a cauzei aparține Tribunalului Militar Teritorial București, fiind incidente în cauză dispozițiile referitoare la competența instanței în caz de schimbare a calității inculpatului, având în vedere că faptele deduse judecării au legătură cu atribuțiile de serviciu ale inculpaților – ofițeri sau subofițeri la Inspectoratul pentru Situații de Urgență. Astfel, chiar dacă unora dintre inculpați le-a încetat calitatea și implicit activitatea de militari, faptele săvârșite de aceștia se raportează la momentul când aveau această calitate sau la legătura cu activitatea/atribuțiile de serviciu (*I.C.C.J., secția penală, încheierea nr. 496 din 31 martie 2011, www.legalis.ro*).

§1. Competența personală a organelor de urmărire penală

- competența personală a organelor de cercetare penală reprezintă competența dată de lege după calitatea persoanei, organelor de cercetare penală speciale (nu organelor de cercetare penală ale poliției judiciare) și vizează competența de efectuare a actelor de urmărire penală corespunzător specializării structurii din care fac parte;
- procurorul efectuează în mod obligatoriu urmărirea penală, potrivit competenței personale, pentru infracțiunile strict și limitativ prevăzute de lege¹ (*urmărire penală proprie*);

¹ De pildă, sunt în competența personală de urmărire penală proprie a procurorului:

- a) infracțiunile săvârșite de senatori, deputați și membri din România în Parlamentul European, de membrii Guvernului, de judecătorii Curții Constituționale, de membrii Consiliului Superior al Magistraturii, de judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție și de procurorii de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție;
- b) infracțiunile săvârșite de judecătorii de la judecătorii, tribunale și de procurorii de la parchetele care funcționează pe lângă aceste instanțe;
- c) infracțiunile săvârșite de avocați, notari publici, executori judecătorești, de controlorii financiari ai Curții de Conturi, precum și auditori publici externi.
- d) infracțiunile săvârșite de șefii cultelor religioase organizate în condițiile legii și de ceilalți membri ai înaltului cler, care au cel puțin rangul de arhieru sau echivalent al acestuia;
- e) infracțiunile săvârșite de magistrații asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție, de judecătorii de la curțile de apel și Curtea Militară de Apel, precum și de procurorii de la parchetele de pe lângă aceste instanțe;

- în cazul *infracțiunilor săvârșite de militari* (indiferent de natura acestora) urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de procurorul militar; astfel, potrivit art. 56 alin. (5) NCPP, *procurorii militari* din cadrul parchetelor militare sau secțiilor militare ale parchetelor *efectuează urmărirea penală* potrivit competenței parchetului din care fac parte, față de *toți participanții* la săvârșirea infracțiunilor comise de *militari*, urmând a fi sesizată instanța civilă competentă material sau personal; din interpretarea acestei dispoziții introduse cu caracter de noutate de NCPP rezultă că extinderea competenței parchetelor militare și cu privire la faptele comise de civili vizează numai ipotezele în care autorul este militar, iar participanții (coautori, instigatori, complici) sunt civili, indiferent dacă este vorba de o participație proprie (atunci când autorul militar a acționat cu forma de vinovăție prevăzută de lege) sau improprie (în ipoteza în care autorul militar a acționat din culpă sau fără vinovăție);

- în privința anchetelor efectuate de procurorii militari cu privire la infracțiunile comise de militari, îndeplinirea standardului impus de art. 2 și 3 din Convenția europeană cu privire la existența unei anchete efective impune evaluarea fiecărui caz în parte, nu prin raportare la dispozițiile normative care asigură independența statutară a procurorilor militari, ci în concret, prin raportare la procurorii care se ocupă efectiv de urmărirea penală, cu scopul de a verifica potențialele legături ale acestora cu persoanele care ar putea fi investigate și eventualele dovezi de părtinire (*a se vedea cauza Elena Apostol ș.a. c. României, hotărârea din 23 februarie 2016*). În mod constant Curtea Europeană a constatat încălcarea obligației procedurale pozitive prevăzute de art. 2 și art. 3 din Convenția europeană față de lipsa unei anchete efective desfășurate de un organ independent de părți; astfel, în cauza *Mocanu ș.a. c. României (hotărârea din 17 septembrie 2014)* Marea Cameră a Curții Europene a reținut că ancheta a fost încredințată procurorilor militari care dețineau, ca și acuzații, printre care se numărau și doi generali, titlul de ofițeri în rezervă, supuși principiului subordonării ierarhice; Curtea de la Strasbourg asumă că gradul de independență a unui organ de anchetă ar trebui să fie stabilit în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărui caz în parte, însă apreciază că numărul de încălcări constatate în cazuri similare este deosebit de îngrijorător și aruncă îndoiele serioase cu privire la obiectivitatea și imparțialitatea investigațiilor pe care procurorii militari sunt chemați să le efectueze.

§2. Competența personală a instanțelor judecătorești

2.1. Competența personală a judecătoriei

- judecătoria nu are competență personală.

2.2. Competența personală a tribunalului

- în principiu, tribunalul nu are competență personală.